

Polityka zaborców wobec Polaków w drugiej połowie XIX w.

I. Zabór rosyjski po upadku powstania styczniowego

1. Represje popowstaniowe

a. wprowadzenie stanu wojennego

b. aresztowania i zsyłki na Syberię

c. zastąpienie urzędu namiestnika (po śmierci Fiodora Berga (w 1874 r.) wojskowym generał-gubernatorem

2. Unifikacja Królestwa Polskiego z Rosją

a. powołanie w Królestwie Komitetu Rządzącego, działającego pod kierunkiem carskiego namiestnika

b. utworzenie w Petersburgu Komitetu do spraw Królestwa

c. zmiana nazwy Królestwo Polskie na Priwislanskij Kraj (Kraj Nadwiślański)

d. zwiększenie liczby guberni – zwielokrotnienie liczby rosyjskich urzędników

e. likwidacja odrębnych instytucji:

– Rady Stanu

– Rady Administracyjnej

– podporządkowanie Banku Polskiego rosyjskiemu Bankowi Państwowemu

f. cenzura prewencyjna

3. Rusyfikacja

a. likwidacja Szkoły Głównej Warszawskiej

b. utworzenie Carskiego Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa z rosyjskim językiem wykładowym

c. wprowadzenie języka rosyjskiego jako jedyne języka obowiązującego w sądach i urzędach

d. działalność Aleksandra Apuchtina – tzw. noc apuchtinowska

– w szkołach język rosyjski językiem wykładowym, a język polski jedynie przedmiotem nadobowiązkowym

– likwidacja wiejskich szkół elementarnych – wzrost wskaźnika analfabetyzmu

II. Zabór pruski

1. Status ziem zaboru pruskiego

a. 1867 r. – włączenie Wielkopolski i Pomorza Gdańskiego do Związku Północnoniemieckiego

b. 1871 r. – Wielkopolska i Pomorze Gdańskie włączone w skład II Rzeszy

2. Kulturkampf – walka Otto von Bismarcka z wpływami Kościoła katolickiego w cesarstwie niemieckim (1871–1878 r.)

- a. uwięzienie prymasa Polski arcybiskupa Mieczysława Ledóchowskiego
- b. działania władz niemieckich w ramach „walki o kulturę”
 - laicyzacja szkolnictwa
 - obowiązek zdawania przez duchownych egzaminu z filozofii, historii i literatury niemieckiej
 - zakaz wygłaszania kazań antyrządowych
 - prawo do usuwania duchownych z parafii oraz ich więzienia
 - zwiększenie wpływu państwa na obsadę stanowisk kościelnych
 - wprowadzenie metryk cywilnych ślubów i urodzin

3. Germanizacja

- a. zastąpienie nazwy Wielkie Księstwo Poznańskie nazwą Prowincja Poznańska
- b. rugi pruskie – deportowanie Polaków spoza zaboru pruskiego
- c. działalność Komisji Kolonizacyjnej (od 1886 r.)
 - wykup majątków polskich
 - sprzedawanie ich osadnikom niemieckim
- d. walka z językiem polskim
 - wprowadzenie obowiązkowej nauki języka niemieckiego w szkołach
 - zniesienie języka polskiego w szkołach
 - germanizacja nazw
- e. preferencje dla sprowadzanych z głębi Niemiec urzędników i nauczycieli niemieckich – tzw. dodatek wschodni
- f. utworzenie Hakaty – Związek Popierania Niemczyzny w Marchiach Wschodnich – 1894 r.
- g. „pruskie ustawodawstwo wyjątkowe” kanclerza Bernarda Bülowa z lat 1901-1908
 - 1901 r. – wprowadzenie obowiązku nauczania religii w języku niemieckim
 - 1904 r. – wprowadzenie obowiązku uzyskania specjalnego zezwolenia na budowę domu
 - 1908 r. – ustawa o wywłaszczeniu Polaków (nie weszła w życie)
 - 1908 r. – „ustawa kagańcowa” – obowiązek używania języka niemieckiego podczas zgromadzeń publicznych

III. Autonomia galicyjska

- 1. 1867 r. – powstanie dualistycznej monarchii Austro-Węgry
- 2. 1867 r. – Statut Krajowy dla Galicji – określał jej ustój
- 3. Administracja autonomiczna
 - a. siedzibą władz administracji galicyjskiej Lwów

b. Sejm Krajowy

- wybierany według kurialnej ordynacji wyborczej
- sprawował kontrolę nad Wydziałem Krajowym oraz radami miejskimi Lwowa i Krakowa
- każda ustawa Sejmu wymagała zgody cesarza

c. Wydział Krajowy

- był organem wykonawczym wyłanianym przez Sejm Krajowy na 6-letnią kadencję
- zarządzał finansami, kulturą gospodarką, budownictwem i opieką społeczną

4. Udział Polaków administracji centralnej w Wiedniu

- a. w rządzie był powoływany urząd „ministra Galicji” powierzany Polakowi
- b. w latach 1895-1897 premierem rządu austriackiego był Polak Kazimierz Badeni
- c. w Radzie Państwa polscy posłowie tworzyli „Koło Polskie”

5. Polonizacja administracji i szkolnictwa

6. Znaczenie dla rozwoju kultury polskiej:

- uniwersytetów w Krakowie i Lwowie
- Akademii Sztuk Pięknych
- Politechniki Lwowskiej
- Akademii Umiejętności w Krakowie